

YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU

Yazan: Doçent Dr. Avni ZARAKOLU

1 — Yabancı sermaye ithalinin lüzumu

Dobretsberger (1) 1937 senesinde muhtelif memleketlerde istihsal edilerek pazara çıkarılan mahsulün çiftçi başına isabet eden miktarları arasında bir mukayese yaparak, Amerika'da ziraatte çalışan bir işçinin, Türkiye'deki işçiden 23 kere daha fazla mal meydana getirdiğini yazmaktadır. Türk ziraat işçisi ile Amerikan ziraat işçisinin verimi arasındaki bu muazzam farkın işçi evsafı ve tabii şartlarla izahı mümkün değildir. Emegün kalitesi ve tabii şartlar verime tesir eden mühim unsurlar olmakla beraber, asıl farkın ziraat tekniğinden, Amerika'da makine ziraatının tatbik edilmesinden ileri geldiği söylenebilir.

Fakat hemen ilâve edelim ki, bu misâlden ziraatimizi ileri tekniğe kavuşturmak gayesiyle yabancı sermayedarlara Türkiye'de arazi satın almak, çiftlik kurmak müsaadesi verilmesinin muvafık olacağı hükmü çıkarılmalıdır. Ziraat sahasında yabancı yatırımları bakımından verimin artırılmasından başka, siyasî kültürel ve sosyal birçok âmillerin bir arada tetkik edilmesi icabetmektedir. Yabancı yatırımlara müsaade edilirken, nazara alınması lâzımgelen hususlara aşağıda işaret edeceğiz.

Yukardaki misâli vermekten maksadımız, sermayeli istihsalin üstünlüğünü belirtmekten ibarettir. Filhakika insan emegünün tabiat unsuru ile doğrudan doğruya veya mutavassıt mallara müracaat etmek suretiyle terkipten elde edilecek verim arasında büyük farklar vardır.

Sermayeyi mutavassıt mal şeklinde tarif eden Böhm - Bawerk'in sermayeli istihsalin üstünlüğünü izah eden misâli herkesçe malûmdur: Su menbaandan biraz uzakta oturan bir köylü ailesi tasavvur eden müellif, aile efradının, su içmek ihtiyacını hissettikçe, menbaa gitmesinin külfetli ve zaman kaybını mucip olacağına işaretle, köylünün bir kova imal ettiği takdirde, bununla suyu evine taşıyarak her defasında menbaa gitmek külfetinden kurtulacağını, boru döşemek suretiyle suyu evine aktı-

(1) Ekonomi Siyaseti, Cilt I, İstanbul 1940, S. 58

ğî takdirde daha cüz'î bir emekle susuzluk ihtiyacını giderebileceğini, yani emeğin veriminin diğer iki halle mukayese edilmeyecek derecede artacağını söylüyor (2).

Köylü bu neticeye nasıl erişebilmektedir? Köylünün gelecekte daha bol suya kavuşmak için kova veya oluk imaline geçmesi, bu zaman zarfından hiç olmazsa, zarurî ihtiyaçlarını giderecek kadar istihlâk malına malik olmasıyla mümkündür. Aksi takdirde mutavassıt malların tedarikini bir tarafa bırakarak, en kısa yoldan muhtaç bulunduğu istihlâk mallarını tedarike mecbur kalacaktır. O halde mutavassıt malları elde etmek için sarfî lâzım gelen zaman zarfında muhtaç olduğu istihlâk mallarını daha önceden tasarruf etmesi veya başkasından ödünç alması lâzımdır. Bu stok mal, sermayeden başka bir şey değildir. Böhm - Bawerk'in mutavassıt mal olarak tarif ettiği sermayenin başka bir cepheden görünüşünden ibarettir.

Misâlimizdeki köylü ne derece büyük bir stoka sahip bulunursa, emeğini o derece uzun bir müddet istihlâk malı istihsalinden ayırarak mutavassıt malların elde edilmesine tahsis edebilir. Neticede elde edeceği verim, doğrudan doğruya istihlâk malı imal etmemekten mütevellit kaybindan çok fazladır.

Tek başına yaşayan bir köylü ailesi için düşünülen bu misâl millet ekonomisinde de böyledir. Modern müteşebbis, ancak sermayeye malikiyeti sayesinde muhtelif istihsal unsurlarını terkip ederek istihsalde bulunabilmektedir. Zira istihsal unsurları, istihsalin neticesine kadar bekli-yememektedir (3).

Bir memlekette sermaye ne kadar bol olursa, istihsal müddetini o kadar uzatmak, vasıtalı istihsale geçerek, verimi arttırmak mümkün olur. Bu gerçeği tesbit ettikten sonra sözü memleketimize getirebiliriz:

Memleketimiz; sermaye bakımından fakirdir. Sermaye terakümünün en normal kaynağı olan millî tasarruf azdır. Zira memleketimizde geniş halk kütlesi asgarî maişet haddinde yaşamaktadır. Bu hal, iktisadî faaliyetimizin verimini arttırmağa mâtuf mutavassıt malları elde etmeğe, arzuva sayan bir sermaye terakümüne imkân vermemektedir. Bîhassa 1933'den beri ehemmiyeti artan mecburî tasarrufa gelince, bu da muavven hudutlar içerisinde kalmağa mahkûmdur. Devletin maliye ve para politikası ile millî gelirin tevziinde husule getireceği tehavvül-

(2) Jean Marchall, Cours d'économie politique, Tome 1, Paris 1950, S. 401 ve müteakip.

(3) Stackelberg, Grundlagen der theoretischen Volkswirtschaftslehre, 2. Aufl. Tübingen 1951, S. 300 ve müteakip.

lerle temin edilen bu nevi tasarruf ve sermaye terakümü, netice itibariyle milli gelirle muayyendir. Ancak, bu yolla bazı zümrelerin reel gelirlerinin azalması, dolayısıyla umumî istihlâkin daralması neticesinde yatırımlarda bir artma husule gelirse, milli gelir artar. Milli gelirin artması tasarrufu arttırır.

Nitekim, son zamanlarda, gerek harp içinde ve kısmen harpten sonra devam eden enflasyonun sebep olduğu sermaye terakümü, gerekse dışardan temin edilen hibe ve kredilerle yatırımların artması, milli gelirimizde ve dolayısıyla milli tasarrufta bir artma husule getirmiştir (4). Son dört sene zarfında banka mevduatında 174% nisbetinde görülen artış, bunun iyi bir delilidir.

Fakat bütün bu ilerlemeler, yurdumuzda modern istihsal sisteminin yerleşmesine, milli emeğin veriminin ileri memleketler seviyesine çıkarılmasına, buna bağlı olarak milletçe arzu ettiğimiz yüksek hayat standardının elde edilmesine kâfi değildir.

Görülüyor ki, fakirliğin en büyük kaynağı bizzat fakirliktir. F. von Bismark - Osten, 1951 de Kiel Üniversitesi tarafından neşredilen Türkiye iktisadının harp sonu problemleri ve strüktür değişiklikleri (5) isimli kitabında, şöyle bir muhakeme yürütmektedir: "Türkiye'de her sene çalışma çağına giren nüfus miktarını 150.000 ve beher nüfusun kendisini geçindirecek bir iş yerine sahip bulunması için vasatî olarak 3000 lira yatırımın zarurî olduğu farzedildiği takdirde, senede 450 milyon liralık bir yatırım ihtiyacı olduğu meydana çıkar."

Memleketimizde yıllık yatırımları kat'î olarak ölçmeğe imkân olmamakla beraber, elde mevcut bazı münferit malûmattan senelik yatırımın bu rakkamın üstünde olduğu kabul edilebilir. Meselâ 1954 bütçesinde devletin yatırım giderleri 596 milyon lira olarak hesap edilmiştir (6). Bu rakkam, yatırım mefhumunun şu veya bu şekilde tarifi neticesi olarak mübalâğalı kabul edilse bile, katma ve özel idarelerin bütçeleri ile yapılan yatırımlar, hususî şahıslar tarafından girilen envestismanlarla birlikte mevcut hayat standardının muhafazası için Bismark - Osten tarafından şart koşulan 450 milyon liranın çok üstünde olduğu kabul edi-

(4) Türkiye'de hususî sınaî teşebbüslerin finansmanında hadim olmak üzere bir sermaye piyasasının tesis ve teşviki şart ve usulleri hakkında rapor, Şubat 1953.

(5) Strukturwandlungn und Nachkriegsprobleme der Türkischen Volkswirtschaft, S. 77.

(6) 1954 yılı Bütçe gerekçesi, S. XXVII. 1948 Bütçesinde yatırım giderleri 154 milyon lira idi.

lebilir. Meselâ bazı hesaplara göre, 1950 sanayi tahririnden beri hususi şahıslar tarafından 10 beygirden fazla kuvvette motör kullanan, veyahut yirmiden fazla işçi çalıştıran 695 müessese kurulmuştur (7).

Fakat bu hal bize yabancı sermayeden vâreste kalabileceğimizi ifade etmez. Esasen bu tesislerin bir çoğunun kurulmasında yabancı sermayeden de faydalanılmıştır. 18/1/1954 tarih ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun gerekçesinde işaret edildiği gibi, memleketimizin iktisaden kalkınması mümkün olduğu kadar, fazla sermaye yatırımına bağlıdır. Bunu ihtiyarî ve mecburî tasarruf yolu ile karşılamak mümkün olmadığına göre, dışardan sermaye celbinde menfaat vardır.

Bazı kimseler, iktisadî kalkınmanın finansmanında Merkez Bankasının kredisine büyük bir ehemmiyet atfederler. Dobretsberger (8), bu türlü finansman usulünün Birinci Dünya Harbi'nden sonra aldığı ehemmiyete işaretlerle, zamanımızda yeni bir Merkez Bankası tipinin doğduğundan bahsetmektedir. Filhakika birçok memleketlerde, bu arada memleketimizde Merkez Bankasının, devlet teşebbüslerinin poliçelerini (bizde Hazine kefaletini haiz bono ve tahvillerini) satın almak suretiyle, iktisadî kalkınmanın finansmanına iştirâk ettiği görülmektedir. Bu takdirde Merkez Bankasının iskontosuna arzedilen senetler, bu nevi işletmelerin geliri ile itfa edilmekte ve paranın değeri istihsalin neticesine bağlanmaktadır.

Almanya'da bu türlü finansman usulü, 1930 Dünya Ekonomik Krizi ile mücadele maksadiyle kullanılmış, alınan tamamlayıcı tedbirlerle birlikte muvaffak olmuştur denilebilir. Vorfinanzierung tabir edilen bu finansman usulünün enflasyona sebebiyet vermemesi için, devlet doğrudan doğruya emisyon bankasının kredisine müracaat edeceği yerde, iştirâ ettiği malların bedeline mukabil kendi üzerine poliçe çekilmesi usulünü tercih etmiş, bu suretle para piyasasında âtlı duran paralardan istifade etmek istemiş, umumî bir fiyat kontrolü vazetmiş, döviz tahdidatı, ücretlerin bir seviyede tutulması, spekülasyonla mâcadele gibi bir takım tedbirler almıştır (9).

Esasen 1930 senesini takip eden depresyon devresinde bir çok işletmeler 40 - 50% kapasite ile çalışmakta olduklarından, kredi genişle-

(7) Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği neşriyatı No: 13 - Yönetim Kurulu İktisadî Raporu, Mart 1954.

(8) Dobretsberger, Das Geld im Wandel der Wirtschaft, Bern 1946, S. 113.

(9) Prion, Das deutsche Finanzwunder, Berlin 1938.

mesi suretiyle artan istihdamın, yeni fabrikaların kurulmasından ziyade, mevcut işletmelerde meydana gelmesi, depresyonda satılamayan mal stokunun mevcudiyeti ve artan iştirak kuvvetinin bir kısmını belletmesi, istihdamın artması neticesinde işsizlere ödenen yardımların enflasyonu frenliyen unsurlardır.

Memleketimizde 1933 den sonra Merkez Bankası kredisi ile yapılan finansmanın bu derece muvaffak olduğu söylenemez. Filhakika uzun vâdeli işlerin finansmanı için Merkez Bankasından alınan kredilerin kısa bir müddet içinde ödenmesi mümkün değildir. Yeni kurulan işletmelerin gelir getirmesi ve reel gelirin Merkez Bankası emisyonuna tekabül edecek derecede artması uzun zamana mütevakıftır. Bu şekilde hiç olmazsa yeni işletmeler netice verene kadar sadece nominal gelirdeki şişkinlik enflasyon meydana getirir. Görülüyor ki, Merkez Bankası kredisi ile finansman şekli de netice itibariyle reel milli gelire mukayettir. Reel gelirden bir artma husule gelmeden, Merkez Bankası kredisini ilânihaye arttırmağa imkân yoktur. O halde iktisadî kalkınmayı hızlandırmak maksadiyle dış memleketlerden sermaye ithali zaruridir.

II — Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu

Yukarda arzettiğimiz mülâhazalarla, İkinci Dünya Harbi'nden sonra beynelmilel iktisadî sahada işbirliğinin artmasından istifade edilerek, memleketimizde yabancı yatırımların teşviki yoluna gidilmiştir. Önce 1.Mart.1950 tarih ve 5583 sayılı kanun neşredilmiş, bunu 1.Ağustos.1951 tarih ve 5821 sayılı kanun takip etmiş, fakat bu da kâfi görülmiyerek, geçen Ocak ayında 6224 sayılı kanun kabul edilmek suretiyle, yurdu-muza gelecek olan yabancı sermayeye daha geniş çalışma imkânı ve hukukî teminat sağlanmıştır. Ezcümle:

1. 1951 kanununda yabancı sermayenin çalışabileceği sahalara tahdid olarak sayıldığı halde, yeni kanunda böyle bir tahdide lüzum görülmemiş, memleketin iktisadî inkişafına yararlı ve Türk hususî teşebbüslerine açık bulunan her türlü faaliyet sahası, yabancı sermaye yatırımlarına açık tutulmuştur.

2. Yeni kanun, sermaye mefhumunu eski kanuna nazaran daha geniş anlamaktadır. 6224 numaralı kanunun neşrinden evvel yurdumuza gelmiş olan yabancı sermayenin aynı hükümlerden istifade edebileceği kabul edildiği gibi, yabancı sermayenin tamamlayıcı parça, yedek parça, ham madde şeklinde ithaline müsaade edilmiş, teknik hizmetlerin

gayri maddî sermaye olarak sermayeye çevrilmesi kabul edilmiştir. Yeni kanuna göre, yabancı sermayeden elde edilen kazançların tekrar yatırımda kullanılması mümkündür (10).

3. Eski kanunda, yabancı sermayenin memleketimizde yaptığı kârın ve ana sermayenin menşe memlekete transferi bir takım tahdide tâbi tutulduğu halde, yeni kanunda bu tahditler kaldırılmıştır. Bilindiği gibi, eski kanuna nazaran faiz ve kârların, yabancı sermayenin 10% unu aşmayan kısmı serbestçe transfer edilebilmekte, ana sermayenin transferi ise 3-5 senelik müddete tâbi kılınmakta idi.

Yeni kanun bu nevi tahditleri kaldırarak;

a) 31.Aralık.1953'den sonra elde edilmiş bulunan ve yabancı sermaye sahiplerine isabet eden kârların,

b) Teşebbüsün kısmen veya tamamen tasfiyesi halinde, yabancı sermayenin sahiplerine isabet eden hisselerin,

c) Yabancı ana sermayenin kısmen veya tamamen makul fiyatla satışı neticesi elde edilen hasılâtın,

d) Kanunun altıncı maddesine göre aktedilen dış istikrazların faiz ve itfa bedellerinin hiç bir tahdide tâbi olmadan menşe memleket parası ile ve carî resmî kambiyo üzerinden haricî transferi kabul edilmiştir. Fakat bu yolla memleketimizden sermaye firarına mâni olmak için Maliye Vekâletine ve aşağıda bahsedeceğimiz komiteye transferi istenilen kârların hakikate uygun olup olmadığının kontrolü, hisse ve mevcutların satışının, istikrazların hüsnüniyete makrun bulunup bulunmadığının tetkiki hususunda salâhiyet verilmiştir.

4. Beşinci maddeye göre yabancı sermayeyi temsil eden ve bir Türk şirketinin defterinde kayıtlı bulunan hisse senetleri veya muvakkat makbuzlarına isabet eden temettülerin ve hisse senedi veya muvakkat makbuzların satış hasılâtının transfer edileceğine Maliye Vekâleti kefil olabilir. Bu suretle bu gibi senetlerin kolayca tedavülü kolaylaştırılmış olmaktadır.

5. Yabancı sermaye, yerli sermaye ve teşebbüslerle eşit muameleye tâbi tutulmuştur.

(10). Safi kâr, vergi kanunlarına göre bilânçoda gösterilecek olan kâr-
dır.

6. Yabancı sermaye ile kurulan teşebbüslerin, etüd, kurulma ve faaliyet devrelerinde bazı hizmetlerin Türk vatandaşlarına aidiyetine dair olan 2007 (11) ve 2818 sayılı kanunların koydukları şartlar ve memnuiyetler tatbik edilmeyecektir. Hattâ, Türk müteşebbisleri ecebî müteşebbislere nazaran daha gayri müsait bir duruma düşürmemek için, mümâsil işte çalışan Türk sermayesine de aynı hak tanınmıştır.

7. Altıncı maddede yabancı memleketlerden aktedilen istikrazların faiz ve reisülmalleri için İcra Vekilleri Heyetinin kararı ile Maliye Vekâletinin kefalet verebileceği yazılmaktadır. Eski kanunda da aynı hüküm vardı. Fakat yeni kanunda bu nevi istikrazlar için kabul edilen âzamî had bir milyara çıkarılmıştır.

Görülüyorki, yeni kanunla yabancı sermaye yatırımına verilen hukukî ve iktisadî teminat, esaslı bir şekilde artırılmış bulunmaktadır. Bu halin bazı itirazlara yol açtığı malûmdur. Bu itirazların merkezi sikleti, yabancı sermayenin yatırım sahalarının genişletilmesi ve transfer üzerine konulan eski tahditlerin kaldırılması üzerinde toplanmaktadır.

Yabancı sermayenin çalışabileceği sahaların tahdidi olarak sayılmasından vazgeçilerek, eskiden olduğu gibi, ziraat ve ticaret sahasının bundan istisna edilmemesine itiraz edenler, yabancıların geri bir tekniğe sahip bulunan Türk köylüsünün yerini alacağından endişe duymuşlar, ticaret sahasında ise, sermayenin büyük bir likidite arzettiğini ileri sürerek, yabancı sermayenin bu sahaya girmesinin mahzurlu olacağını iddia etmişlerdir. Bunlar arasında Filistin misâlini verenler dahi vardır.

Filhakika, Yahudilere bir vatan temini amacını güden Beynelmilel Siyonist Hareketi 19 uncu asrın ortalarından itibaren Filistin'de Yahudi kolonileri tesisi amacını gütmeye başlamış ve ilk zirai iskânı 1882 tarihinde kurmağa muvaffak olmuştur. 1900 tarihinde Filistindeki Yahudi koloni adedi 21'e yükselmiş, bu kolonilerin ellerindeki arazi miktarı 25.000 hektarı aşmıştır. Yahudi kolonileri, bu tarihten sonra genişleme-

(11) Madde 1: Türkiye Cumhuriyeti dahilinde aşağıda gösterilen sanat ve hizmetler, münhasıran Türk vatandaşları tarafından yapılır. Bu sanat ve hizmetlerin Türk vatandaşı olmyanlar tarafından yapılması memnudur. A — Ayak satıcılığı, çalgıcılık, fotoğrafçılık, berberlik, müretteplik, simsarlık, elbise, kasket ve kundura imalciliği, borsalarda mübayaacılık, devlet inhisarına tâbi maddelerin satıcılığı, seyahatlara tercümanlık ve rehberlik, inşaat, demir ve ahşap sanayii işçilikleri, umumî nakliye vesaiti ile su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimî ve muvakkat işçilik, karada tahmil ve tahliye işleri, şoförlük ve muavinliği, alelumum amelelik..... B — Baytarlık, kimyagerlik.

ğe devam etmiş, 1908 Meşrutiyetinden de faydalanarak Yafa'da bir iskân teşkilâtı meydana getirmiştir. Manda idaresi altında daha büyük bir inkişaf imkânı bulan, bu iskânlardan İkinci Dünya Harbi'nin sonunda bir İsrail Devleti'nin kurulduğu malûmdur (12).

Fakat memleketimizdeki durumu, Filistin ile mukayeseye imkân yoktur. Filistinin İsrail devleti haline gelmesini hazırlayan muhtelif tarihi, siyasi ve sosyal âmillerden sarfınazar, memleketimize yabancı sermaye ithali, kontrolsüz değildir. Yabancıların sermaye yatırım teklifleri bir komitenin tetkikine tâbi tutulmuştur. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi adını alan bu komite, kanunun sekizinci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Umum Müdürünün reisliği altında Hazine Umum Müdürü, İç Ticaret Umum Müdürü, Sanayi İşleri Umum Müdürü, İşletme Vekâleti Etüd ve Plân Dairesi Reisi, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Umum Kâtibinden müteşekkildir. Gelen sermayenin memleketimizin iktisadî kalkınmasına yararlı olup olmadığı bu komitenin takdirine bırakılmıştır. Komite kendisine yapılan müracaatlara 15 gün içinde cevap vermeğe mecburdur. Komite kararına 30 gün içinde itiraz edilebilir. İtiraz mercii Maliye, Ekonomi ve Ticaret ve İşletme Vekillerinden tereküp etmektedir.

Gerekçede de işaret edildiği gibi, 6224 sayılı kanunla takip edilen gaye, bilhassa iptidai maddeleri memlekette bulunan sanayiî teşvikidir. Bu türlü sanayiî inkişafından aşağıdaki faydalar beklenilmektedir:

- a) Mümasil malların ithalinin azalması suretiyle döviz tasarrufu sağlamak, ihracatın artması suretiyle döviz mevcudumuzu arttırmak;
- b) Ecnebi sermaye ile birlikte ileri teknik bilginin memlekette yerleşmesini mümkün kılmak;
- c) Memleketimizde yeni yeni istihsal sahaları yaratmak suretiyle millî gelirin, dolayısıyla halkımızın hayat seviyesinin yükseltilmesine yardım etmek. Bu gayelerin tahakkuku için, Ecnebi Sermayeyi Teşvik Komitesinin sermaye yatırım taleplerini kabul etmeden önce, esaslı bir tetkikten geçirmesi icabetmektedir.

III — *Yabancı sermayenin memleketimize temin edeceği faydalar*

Yabancı sermaye yatırımının memleketimize temin edeceği fayda, hangi nevi sermaye yatırımlarına müsaade edilmesi bakımından büyük

(12) J. Weis, Die Kwuzah, Ein Beitrag zu den genossenschaftlichen Organisationsformen in der jüdischen Landwirtschaft Palestinas, Bern 1935, Zürcher Dissertation, S. 17 ve müteakip.

bir ehemmiyeti haizdir. Bu hususu tâyin edebilmek için, evvelâ yabancı sermayenin hangi maksatla yurdumuza geldiğini, saniyen yabancı sermayeden yurdumuzun ne gibi faydalar temin edebileceğini ve hangi nevi yabancı yatırımlarının milli gelimizde ve refah seviyemizde bir artış husule getirebileceğini incelemek icabeder.

1) Bir memlekette yabancı sermaye yatırımına saik olan sebepler pek muhtelifdir: a. Memleketlerinden daha yüksek kazanç temin etmek ümidi; b. Sürüm ve iptidai madde temin etmek; c. Gümrük duvarlarını aşmak; d. Memleketlerindeki ağır vergilerden kurtulmak; e. Emniyet mülahazası; f. Siyasî sebepler ilh. gibi.

Bunlar arasında, “daha yüksek kazanç temin etmek”, “iptidai madde menbaı bulmak”, “memleketlerindeki ağır vergilerden kurtulmak” maksadı ile yurdumuza yapılan yabancı yatırımlarını en normal yatırımlar olarak kabul etmek icabeder. Buna mukabil sırf ecnebî mallarına sürüm yeri temin etmek, gümrük resmi ödemekten kurtulmak amacı ile yapılan yatırımlara, aşağıda göreceğimiz üzere milli gelirimizde bunu telâfi edecek bir artış husule getirmediği takdirde müsaade olunması doğru değildir. Bu nevi yatırımlar, yatırıldıkları sahalarda mevcut verimliliği arttırmayan, pür ticarî teşebbüsler kurmağa matuf yatırımlar olabilir.

Memleketimize yapılacak yabancı yatırımlarında siyasî saikler mühim rol oynuyabilir. Fakat bu saikten korkmamak lâzımdır. Bilhassa memleketimizle mevcut dostluğu takviye etmek, Türkiye’yi kuvvetlendirmek amacı ile dost devletlerden yapılacak sermaye ithali, diğer saiklerle yapılacak sermaye yatırımlarından daha faydalı olabilir. Ancak ilerde yabancılar lehine bir tatkim imtiyazlar tesisine sebep olabilecek yatırımların fayda ve mahzurları daha ince bir tetkikten geçirilmesi icabeder.

2) Yabancı sermayenin yurdumuza temin edeceği fayda, milli istihsal unsurlarının istihsale iştirâkleri nisbetine bağlıdır. 6224 sayılı kanunun, yabancı sermayedarların kârlarının serbestçe dışarı transferini kabul ettiği malûmdur. Temeddü ve faiz ecnebî sermayedara aittir. Ecnebî sermayedar bunu dilerse memleket dahilinde yeni yatırımlarda kullanır, dilerse dışarı transferini yaptırabilir. Buna mukabil, iş verdiği milli emeğe ücret öder, ham madde satın alır. Bundan başka, kurulan her teşebbüs, bir takım tâli işlere ve mesleklere vücut verebilir. Binaenaleyh, yabancı yatırım tekliflerini incelerken, bu yatırımın memleketimizde ne derece işçi istihdam edeceğini, milli malların işlenip işlenmeyeceğini, tali işlere sebebiyet verip vermeyeceğini tetkik etmek icabeder. Meselâ; dı-

şardan celbedilen ptidai maddeleri işliyerek, memleketimizde satmak maksadiyle kurulan ve iş entansitesi pek az bulunan teşebbüslerin memleketimize faydaları az olabilir. Teşebbüsün amacı, gümrük resimlerinden kurtulmak olabilir. Bilhassa, bu gibi teşebbüsler mevcut verimliliği arttırmıyorsa, üzerinde bilhassa durulmağa değer. Bundan başka, aynı işin yerli sermayedarlar tarafından işletilip işletilmediğine de ehemmiyet verilmelidir. Filhakika böyle bir hal aşırı yatırıma ve yerli sermayenin israfına sebep olabilir.

3) Yabancı sermayenin milli gelirimizde sebep olacağı tezayüt, istihsal tekniğinde meydana getireceği yeniliğe, sermayenin verimliliğinin artmasına bağlıdır. Filhakika, yabancı sermaye yatırımı mal ithalini artırır. Bu gün bir çok müellifler tarafından kabul edilen Çoğaltan nazariyesine göre, ihracatın gelir yaratmasına, istihdamı arttırmasına mukabil, ithalât bu artışa mâni olur. Binaenaleyh, yapılan yatırımlardan ticaret bilançosu açığının, yani ithalât fazlasının tenzili ve haricî kısmetin çoğaltan ile çarpılması icabeder. $dG = K (dV + dX - dM)$

burda, $dG =$ Gelirdeki artışı,

$K =$ Çoğaltan'ı,

$dV =$ Yabancı yatırımı,

$dX =$ İhracattaki artışı,

$dM =$ İthalâttaki artışı göstermektedir.

Memleketimize yapılacak sermaye yatırımlarının ithalâtı arttıracağı tabiidir. Diğer bir deyimle yabancı sermaye, ecnebî istihsal vasıtalarının satın alınmasında kullanılması evveliyetle muhtemeldir. Bu takdirde, yabancı sermaye yatırımının, teknik aynı kalmak şartıyla milli gelirimizde meydana getirebileceği artış pek cüz'î olabilir. O halde memleketimize yatırılan yabancı sermayenin istihsal tekniğinde bir ilerilik getirmeyeceğine, verimliliği arttırıp arttırmıyacağına bilhassa dikkat etmek icabeder. Eğer yabancı sermaye yatırımı ile verimlilik artıyorsa, milli gelirden artma meydana gelir ve bu artış, kullanma tarzına göre yeniden gelir artışına âmil olabilir. Bu bakımdan bilhassa istihsal vasıtaları imal eden sanayi sahalarına yapılacak ecnebî yatırımlarından büyük faydalar beklenebileceğine işaret etmek yerinde olur.

Görülüyorki, Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin vazifesi oldukça mühimdir. Bu şartlara riayet edildiği takdirde, yabancı sermaye ithalinden büyük faydalar sağlanabilir. Bu faydanın azamileştirilmesi millîtimizin ticarî zihniyetine, teşebbüs ruhuna bağlıdır. Memleketimizde son senelerde görülen teşebbüs havası devam eder, ticarî zihniyet gelişirse, yurdumuza gelecek yabancı sermayeden, büyük istifadeler sağlana-

biliriz. Bu bakımdan yabancı sermayedarların yerli müteşebbislerimizle teşriki mesaisi bilhassa tavsiyeye şayandır.

Bu gün memleketimiz, Birinci Dünya Harbi'nden evvelki devirlere nazaran çok daha başka şartlar içinde bulunmaktadır. O zaman garp hukukuna uymıyan Osmanlı Hukuk Nizamı, tarihî sebebi ne olursa olsun, yabancı sermayenin yurdumuzda çalışması için Kapitülasyonlar gibi hususî bir rejime vücut vermişti. Bu gün böyle bir hususî rejime ihtiyaç yoktur. Kapitülasyonlar ilga edilmiştir. Hukuk nizamımız tamamen Garp hukuk nizamına uygundur. Yabancı sermaye kendi memleketlerindeki kanunlara ve kazai teşkilâta müşabih kanunların ve kazai teşkilâtın teminatı altındadır. Memleketimiz dışarıya karşı ve dahilen emniyet içindedir. Memleketimizde kâr hadleri yüksektir. Hususî olarak bazı iş adamlarımızdan edindiğimiz malûmata göre, bazı sahalarda yatırılan sermayenin bir seneden kısa bir zaman zarfında amorti edilmesi mümkündür. Bu hal bir nevi yatırım yorgunluğu içinde bulunan ileri memleketlerin sermayedarları için cazip olsa gerektir.

Kambiyo kurlarında da istikrar temin edildiği takdirde, büyük sermaye yatırım talepleri ile karşılaşmamız muhtemeldir. Diğer taraftan, bu günkü şartlar içinde kambiyo kurlarının istikrarı büyük ölçüde sermaye ithaline bağlıdır.

1. Ağustos 1951 tarih ve 5821 numaralı kanunun takriben iki yıl süren mer'iyeti esnasında, memleketimize yabancılar tarafından sermaye yatırılması için 42 müracaat yapılmış, bunlardan 17 adedi kanunda aranan şartları haiz olmadığından reddedilerek, 15 adedi kabul edilmiştir. Geri kalan 10 müracaat, henüz tetkik safhasında iken, 6224 numaralı kanun mer'iyete girmiştir. Kabul edilen 15 teklif ile memleketimizde yatırılmasına karar verilen yabancı sermaye miktarı 15 milyon liraya yakındır. (13). Yeni kanunun neşrinden sonra memleketimize ithaline karar verilen yabancı sermaye miktarını bilmiyoruz. Yeni kanunla yabancı sermayeye daha geniş imkânlar tanındığına göre, memleketimizde yabancı yatırımların artması beklenebilir.

(13) 6224 sayılı kanunun gerekçesi.